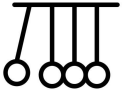

AİHM'de "Cengiz ve Diğerleri vs. Türkiye" Davası

LAW

ELAY DERİN ULAŞ

Özet

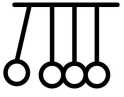
Cengiz ve Diğerleri v. Türkiye davası, Türkiye’de 2008 yılında YouTube platformuna getirilen genel erişim engelinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi kapsamında değerlendirilmesini konu almaktadır. Dilekçeye başvuranlar, akademik faaliyetleri kapsamında aktif olarak kullandıkları YouTube’a getirilen topyekûn erişim yasağının ifade ve bilgiye erişim özgürlüklerini ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, internetin modern toplumda kamusal tartışma ve bilgi dolaşımı açısından merkezi bir rol oynadığını vurgulamış; bir internet platformunun tamamına erişimin engellenmesinin ciddi bir müdahale teşkil ettiğini belirtmiştir. Mahkeme, müdahalenin kanuni dayanağının öngörülebilirlik bakımından sorunlu olduğuna ve uygulanan tedbirin demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar kılmıştır. Sonuç olarak Türkiye’nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesini ihlal ettiği hükmünü vermiştir. Bu karar, internet erişiminin ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir unsuru olduğunun ortaya konması bakımından dijital haklar alanında önemli bir yargısal yaklaşımı pekiştirmiştir.

Davananın Arka Planı ve Olgusal Süreç

Cengiz ve Diğerleri vs. Türkiye davası, Türkiye’de 2008 yılında Youtube platformuna getirilen erişim engeline dayanmaktadır. Bu engel, platformda yer alan bazı videoların Atatürk’e hakaret içerdiği iddiasıyla, 5651 sayılı Kanun kapsamında verilen bir mahkeme kararı üzerine uygulanmıştır. Ancak, karar yalnızca ilgili içeriklere yönelik sınırlı bir müdahale şeklinde değil, platformun tamamına erişim engellenmesi şeklinde hayata geçirilmiştir. Bu durum, milyonlarca kullanıcının bilgiye erişimini doğrudan etkilemiştir. Başvurucular, üniversitelerde görev yapan akademisyenler olarak, Youtube’u hem akademik çalışmalarında hem de bilgi edinme ve ifade özgürlüğü kapsamında aktif olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Platforma getirilen genel erişim engelinin, yalnızca belirli içeriklerle sınırlı kalmayıp tüm siteyi kapsamı nedeniyle, kendi ifade ve bilgiye erişim özgürlüklerinin ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Erişim engeli uzun bir süre yürürlükte kalmış ve bu süreçte platforma yasal erişim mümkün olmamıştır. Başvurucular, iç hukuk yoluyla bir sonuç alamayınca meseleyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşımışlardır. Böylece dava, internet sitelerine yönelik genel erişim engellerinin ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmeye alındığı önemli bir insan hakları meselesi haline gelmiştir.

Uyuşmazlığın Hukuki Çerçevesi

Uyuşmazlığın temelinde, Türkiye’de internet yayınlarını düzenleyen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Hakkında Kanun yer almaktadır. Bu kanun, belirli suçlara ilişkin içeriklerin tespiti halinde erişim engellenmesine imkan

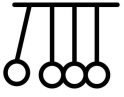
tanınmaktadır. Özüne bakıldığında, Youtube'da yer alan bazı içeriklerin Atatürk'e hakaret suçunu oluşturduğu gerekçesiyle erişim engelleme kararı verilmiş fakat, teknik ve hukuki uygulama ilgili içeriklere sınırlı kalmayarak platformun tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu durum, müdahalenin kapsamı ve boyutu bakımından tartışmalar doğurmuştur. Uluslararası hukuk bakımından uyumsuzluk, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi kapsamında değerlendirilmiştir. Madde 10, yalnızca ifade açıklama özgürlüğünü değil, aynı zamanda bilgi ve fikir alma özgürlüğünü de koruma altına almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında, interneti modern toplumda ifade özgürlüğünü sürdürmek için merkezi bir araç olarak kabul eder. Bu yüzden sözleşme kapsamında internet sitelerine yönelik genel erişim engelleri ciddi bir müdahale olarak kabul görmektedir. Bu çerçevede mahkeme, müdahalenin kanunla öngörülmesi olma, meşru amaç taşıma ve demokratik bir toplumda gerekli olma kriterlerini karşılayıp karşılamadığını incelemiştir. Özellikle platformun tamamına erişimin engellenmesi, bireylerin bilgiye erişim hakkı ve akademik özgürlüğünün kısıtlanmasını değerlendirmeyi zorunlu kılmıştır.

Başvurucuların İddiaları ve Hükümetin Savunması

Başvurucular, Youtube'a getirilen erişim engelinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi kapsamında güvence altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Akademisyen olmaları sebebiyle platformu yalnızca sosyal amaçlı değil, aynı zamanda bilimsel araştırma, ders materyali temini ve kamusal tartışmalara katılım için kullandıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, Youtube'a yönelik genel erişim engelinin bilgi ve fikir alma özgürlüklerine doğrudan kısıtladığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca müdahalenin belirli içeriklerle sınırlı kalmayıp tüm platformu kapsamının orantısız olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ise müdahalenin ulusal hukukta açık bir dayanağı bulunduğunu ve kamu düzeninin korunması ile suçun önlenmesi gibi meşru amaçlar taşıdığını savunmuştur. Atatürk'e hakaret içeren içeriklerin engellenmesinin hukuken gerekli olduğunu ve erişim engelleme kararının yetkili mahkeme tarafından verildiğini belirtmiştir. Buna ek olarak, başvuruçularının doğrudan mağdur olmadıkları ve bireysel olarak hedef alınmadıkları yönünde itirazda bulunarak, başvurunun kabul edilebilirliğini de tartışmaya açmıştır. Bu aşamada temel uyumsuzluk, erişim engelinin kapsamının ve uygulama biçimini ifade özgürlüğü açısından demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığı noktasında toplanmıştır.

AİHM'in İncelemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, incelemesine öncelikle başvuruçuların mağdur sıfatına sahip olup olmadığını değerlendirerek başlamıştır. Mahkeme, başvuruçuların Youtube'u akademik ve mesleki faaliyetlerinde aktif olarak kullandıklarını ve platforma getirilen genel erişim engelinden doğrudan etkilendiklerini kabul etmiştir. Devamında, başvuruçuların Sözleşmenin 10. Maddesi bakımından mağdur sıfatına sahip olduklarına karar verilmiştir. Mahkeme daha sonra, Youtube'a getirilen erişim engelinin ifade özgürlüğüne bir müdahale teşkil edip etmediğini incelemiştir. AİHM'e göre internet, çağdaş toplumda bilgi ve fikirlerin yayılmasını sağlayan temel araçlardan biridir. Bu yüzden de bir internet

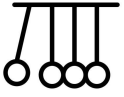
platformunun tamamına erişim engellenmesi, yalnızca içerik sağlayıcıları değil, bilgiye erişmek isteyen tüm kullanıcıları etkileyen ciddi bir müdahaledir. Mahkeme, olayın aslında, başvuruçuların bilgi alma özgürlüğüne müdahale edildiğini kabul etmiştir. Ardından da, müdahalenin kanunla öngörölmüş olma şartını ele almıştır. Mahkeme 5651 sayılı kanunun erişim engelleme imkanı tanımakla birlikte, öngörülebilirlik ve yeterli hukuki güvence sağlamadığına kanaat getirmiştir. Özellikle belirli içerikler yerine tüm platformun engellenmesi, kanunun uygulanma biçiminin sınırlarının belirsizliğini ortaya koymuştur.

Mahkemenin Kararı ve Gerekçesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yaptığı değerlendirme sonucunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Youtube platformunun tamamına erişimin engellenmesinin başvuruçuların bilgi ve fikir alma özgürlüğüne yönelik ciddi bir müdahale oluşturduğunu açıkça ortaya koymuştur. Verilen bu kararın temel gerekçelerinden biri, müdahalenin hukuki dayanağının yeterince öngörülebilir ve sınırları belirli olmamasıdır. 5651 sayılı Kanun erişim engelleme imkanı tanımakla birlikte, aslına bakıldığında uygulanan tedbirin kapsamı açısından amacını aşacak şekilde genişletildiğini ifade etmektedir. Mahkeme, belirli içerikler yerine tüm platformun yasaklanmasının keyfiliğe açık bir uygulama doğurduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, davada müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı olmadığı sonucuna varmıştır. İlgili hukuka aykırı içeriklerin hedef alınması bahanesiyle milyonlarca içeriğe ve kullanıcıya erişimin engellenmesi, ölçölülük ilkesini aykırı bulunmuştur. AİHM'e göre devletlerin ifade özgürlüğüne müdahalesi tercih edilmemeli ve kısıtlanmalıdır. Sonuç olarak Mahkeme, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesini ihlal ettiğine hükmetmiş ve başvuruçular lehine manevi tazminata karar vermiştir. Bu karar, internet sitelerine yönelik genel erişim engellerinin insan hakları hukuku bakımından sıkı bir denetime tabi tutulması gerektiğini ortaya koyan önemli bir yerleşik yargı yaklaşımı ortaya koymuştur.

Kararın Dijital İfade Özgürlüğü İçin Önemi

Cengiz ve Diğerleri vs Türkiye kararı, dijital çağda ifade özgürlüğünün sınırlarına ilişkin önemli bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, internetin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kamusal tartışmanın ve bilgiye erişim temel mecralarından biri olduğunu açıkça vurgulamıştır. Bu tespit, internet erişiminin demokratik toplum düzeni bakımından taşıdığı merkezi rolü ortaya koymuştur. Özellikle internet sitelerine yönelik genel ve toptan erişim engellerinin ağır bir müdahale teşkil ettiğinin göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Mahkeme, belirli içeriklerin hukuka aykırılığı gerekçesiyle tüm platformun kapatılmasının ölçölülük ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir. Devletin daha hedefe yönelik ve sınırlı müdahale araçlarını tercih etmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Böylece dijital ortamda ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların sıkı bir denetime tabi tutulması gerektiğini netleştirmiştir. Türkiye bakımından karar, 5651 sayılı Kanunun uygulanma biçimine ilişkin eleştirileri güçlendirmiş ve internet sansürü tartışmalarında önemli bir referans noktası haline gelmiştir. Avrupa İnsan Hakları Hukuku açısından ise bu karar, internet erişiminin ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olduğunu

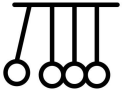
teyit eden güçlü bir yargısal yaklaşım ortaya koymuştur. Sonuç olarak karar, dijital hakların korunması, akademik özgürlük ve bilgiye erişim hakkı bakımından hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili bir rehber niteliğindedir.

Sonuç

Cengiz ve Diğerleri v. Türkiye kararı, dijital çağda ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin önemli ilkeler ortaya koymuştur. Mahkeme, devletlerin internet ortamına müdahalesinin dar yorumlanması gerektiğini ve genel erişim yasaklarının ölçülülük ilkesine aykırı olabileceğini açıkça ifade etmiştir. Özellikle belirli içeriklere yönelik daha sınırlı ve hedefe yönelik tedbirler mümkünken tüm platformun kapatılmasının demokratik toplum gerekleri ile bağdaşmadığı sonucuna varılmıştır. Karar, Türkiye’de internet erişim engellerine ilişkin hukuki tartışmalara yön vermiş ve dijital ifade özgürlüğünün güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Hukukunda internetin kamusal alanın bir parçası olduğu yönündeki yaklaşımı pekiştirmiştir. Sonuç itibariyle bu dava, bilgiye erişim hakkı, akademik özgürlük ve dijital ifade özgürlüğü bakımından hem ulusal hem uluslararası düzeyde önemli bir referans noktası niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur
- 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Hakkında Kanun
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5651&MevzuatTur=1&MevzuatTip=5>
- Anayasa Mahkemesi Youtube Erişim Engeli Kararı
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4705>
- Cengiz ve Diğerleri vs Türkiye Kararı
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-159188%22%5D%7D>

TURKEY'S UNHEARD VOICES